

PEDAGOGIKA PRACY MODELOWANA SYSTEMOWO

Barbara Baraniak

ORCID: 0000-0002-6192-4165

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

e-mail: b.baraniak@uksw.edu.pl

SYSTEMICALLY MODELLED LABOUR PEDAGOGY

Keywords: system, systemology, model, Classifications of Occupations and Specializations, Polish Classification of Occupations, labour pedagogy in the system of sciences, including pedagogy and labour sciences

Abstract. The labour pedagogy has not been systemically modelled yet. This is a method based on system modelling theory, also referred to as systemology. The creator of this theory in Poland is K. Duraj-Nowakowa (1997). This work attempts to adapt this theory to labour pedagogy. This initiative is by all means justified, because there are many issues in labour pedagogy that are already systemically modelled. Some of the examples are: Labour Pedagogy in the System of Sciences, Including Pedagogy and Labour Sciences; Classifications of Occupations and Specializations; Polish Classification of Occupations; Education as a Criterion for Modelling Labour Pedagogy.

Słowa kluczowe: system, systemologia, model, Klasyfikacje Zawodów i Specjalności, Polska Klasyfikacja Działalności, pedagogika pracy w systemach nauk pedagogicznych i nauk o pracy

Streszczenie. Pedagogika pracy nie doczekała się modelowania systemowego, zwanego teorią modelowania systemowego, określaną również mianem systemologii. Twórczynią tej teorii w Polsce jest Krystyna Duraj-Nowakowa (1997). Niniejszy tekst podejmuje próbę adaptacji tej teorii do pedagogiki pracy. Podjęta inicjatywa jest ze wszech miar zasadna, bowiem w pedagogice pracy występuje wiele zagadnień, które już są wymodelowane systemowo. Ich przykłady to np. pedagogika pracy w systemie nauk, w tym pedagogicznych i nauk o pracy; Klasyfikacje Zawodów i Specjalności; Polska Klasyfikacja Działalności; edukacja jako kryterium modelowania pedagogiki pracy.

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie autorskich poglądów związanych z **teorią modelowania systemowego**, określaną również mianem **systemologii**, której twórczynią w Polsce jest Krystyna Duraj-Nowakowa. Subdyscyplina pedagogiczna **pedagogika pracy** może stanowić obszar wiedzy pedagogicznej systemowo modelowany, co starano się ukazać w tym opracowaniu.

Za punkt wyjścia systemowego modelowania uważa się pojęcie **systemu**. Przykładowo Jerzy Apanowicz definiuje system jako skoordynowany układ elementów lub zbiór tworzący pewną całość uwarunkowaną stałym, logicznym uporządkowaniem jego części składowych (2005, s. 114). **Model** to z kolei pojęcie wieloznaczne, ale dla potrzeb metod badania pracy można przyjąć jego rozumienie jako „wzoru, ideału, przedmiotu do naśladowania” (Encyklopedia, 1998, s. 146, t. 6), poprzez jego wierne odwzorowanie. Z perspektywy pedagogiki pracy wykonywany produkt pracy ma doskonale odzwierciedlać wzór modelu, który chcemy otrzymać w procesie pracy, czyniąc go jednocześnie jej efektem. Powyższe ujęcie terminu ‘model’ jest przydatne dla pedagogów pracy, których interesuje odtworzenie w procesie produkcji modelu jako wytworu zgodnego z normą, wykonywanie czynności według przyjętego modelowego planu działania, a także uruchomienie zakładu pracy lub jego unowocześnienie według założonego modelu opisanego dokumentacją (Baraniak, 2009; Mreła, 1978).

Przybliżenie pojęć ‘systemu’ i ‘modelu’, bardzo skrótowe ze względu na możliwą objętość artykułu, upoważniają do prezentacji wybranych przykładów systemowego modelowania pedagogiki pracy.

Przykłady systemowego modelowania pedagogiki pracy

Pierwszym z takich przykładów są opracowania – przede wszystkim Zygmunta Wiatrowskiego – o miejscu pedagogiki pracy w systemach nauk pedagogicznych oraz nauk o pracy, a które ukazują naukę jako system wiedzy. Zgodnie z tezą K. Duraj-Nowakowej teoria modelowania systemowego wymaga najpierw „systemowego, czyli całościowego poznania, a potem analiz, komentarzy, opisów. Dopiero w ich następstwie można czynić próby owocnych aplikacji, które cechowałyby się właściwościami wymaganymi przez metodologię systemową” (1997, s. 7). Zważywszy na interdyscyplinarność pedagogiki pracy treści tej subdyscypliny mają swe odniesienia w wielości nauk, które badacze określają

naukami pokrewnymi lub pomocniczymi – co w swej propozycji zawarł Z. Wiątrowski. Model tego autora – 30 lat od jego zaprojektowania – został następnie poszerzony. Dzięki realizacji międzynarodowego projektu „Poradnictwo zawodowe zorientowane prośrodowiskowo”¹ jego następstwem stało się wprowadzenie do kompleksu nauk pedagogicznych również *pedagogiki ekologicznej*. Znowelizowany model pedagogiki pracy ma na celu zawrzeć treści prośrodowiskowe we współczesnej problematyce badawczej pracy (Baraniak, 2008; 2016), a także w nowych, ważnych kontekstach pracy, wyrażonych doradztwem zawodowym i personalnym.

Drugim przykładem systemowego rozwiązania obecnego w pedagogice pracy jest Polska Klasyfikacja Działalności (PKD), która ukazuje podział gospodarki w ujęciu sekcyjnym, oznaczonym literami drukowanymi i wyodrębnia ich 21. W aktualnym układzie PKD sekcje są pierwszym jej poziomem, oznaczonym symbolem jednoliterowym, dzielącym ogólną zbiorowość gospodarki na wspomnianych 21 rodzajów działalności, usystematyzowaną według czynności ilustrujących tradycyjnie ukształtowany, ogólny podziały pracy. Poziom drugi to dział oznaczony dwucyfrowym kodem numerycznym, który dzieli ogólną zbiorowość na 88 ugrupowań rodzajów działalności, składających się na czynności według cech mających zasadnicze znaczenie – zarówno przy określaniu stopnia podobieństwa, jak i przy rozpatrywaniu powiązań występujących w gospodarce narodowej (np. w tablicach przepływów międzygałęziowych). Poziom ten jest ściśle powiązany z poziomem trzecim, tzw. grupą oznaczoną trzycyfrowym kodem numerycznym. Obejmuje on 272 grupowania rodzajów działalności, które dają się wyodrębnić z punktu widzenia procesu produkcyjnego, przeznaczenia produkcji bądź też charakteru usługi lub charakteru odbiorcy tych usług. Polska Klasyfikacja Działalności ukazuje strukturę gospodarki i pełni ważną rolę w projektowaniu zawodów i stanowisk pracy w gospodarce oraz przygotowaniu człowieka, przez jego edukację, do podjęcia pracy zawodowej.

Za kolejny przykład wskazać można Klasyfikację zawodów i specjalności (KZiS). Jest to podstawowy dokument wykorzystywany przez pedagogów, w tym pedagogów pracy, a także specjalistów innych nauk. Odwzorowuje on charakter działalności zawodowej (wykonywanej pracy) i poziomy kwalifikacji. Ten ostatni – obok specjalizacji kwalifikacyjnej – jest fundamentem edukacji, a następnie

¹ Projekt „Poradnictwo zawodowe zorientowane prośrodowiskowo” realizowany na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie w latach 2014–2016, finansowany z funduszy norweskich, kierowany przez dr hab. Barbarę Baraniak prof. uczelni.

zatrudnienia. Klasyfikacja zawodów i specjalności, podobnie jak Polska Klasyfikacja Działalności, ma wymiar międzynarodowy. Jest dostosowana do zmodyfikowanego Międzynarodowego Standardu Klasyfikacyjnego ISCO-88 (COM), który wyznacza poziom kwalifikacji zawodowych (dla grup wielkich) oraz stanowi kryterium specjalizacji umiejętności i podobieństw zadań (dla pozostałych grup, tj. dużych, średnich, elementarnych). W ten sposób wypełnia wymagania nie tylko wyznaczone Międzynarodowym Standardem Klasyfikacyjnym, ale także poziomy kształcenia określone w Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji (ISCED 2011). Jest to ważne, gdyż tym samym nawiązuje do Europejskich Ram Kwalifikacji Zawodowych (ERKZ), opisanych ośmioma poziomami nie tylko kwalifikacji, ale i kompetencji. Ramy te zostały ustanowione zaleceniem Parlamentu Europejskiego, Rady Unii Europejskiej z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, jako sposobu promowania tej idei oraz zwiększenie możliwości zatrudnienia, mobilności i integracji społecznej pracowników i osób uczących się. Ramy te są adaptowane przez kraje UE, które tworzą dla własnych potrzeb krajowe ramy kwalifikacji zawodowych (KRK), umożliwiając opracowywanie standardów kwalifikacji zawodowych i kompetencji. Systemowe podejście do systemów kwalifikacyjnych pozwala poznać zawody w gospodarce, kształcenie w nich oraz wymagania pracodawców.

Kontynuując, ważnym przykładem systemowego modelowania w pedagogice pracy może być edukacja w systemie oświaty, a dokładniej edukacja z kontekstami przygotowania do pracy zawodowej wpisana w system oświaty. To znaczy, nawiązując do pojęcia systemu, w jego istotę wpisuje się system oświaty z całokształtem placówek oświatowych umożliwiających całościowy rozwój człowieka, w tym przygotowanie do pracy zawodowej. Na potrzeby niniejszego artykułu warto wskazać na aktualne elementy systemu szkolnictwa zawodowego. Szkołami, które przygotowują zawodowo do rynku pracy, są:

- 1) szkoły branżowe I stopnia – czyli te, które w cyklu 3-letnim kształcą w zawodach o jednej kwalifikacji zawodowej, przy czym większość z tych zawodów ma kwalifikację wspólną z zawodem nauczonym na poziomie technikum;
- 2) szkoły branżowe II stopnia – przewidziane dla absolwentów branżowej szkoły I stopnia. Mogą oni kontynuować naukę w branżowej szkole II stopnia w celu uzyskania dyplomu technika w zawodach wpisanych do klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, dla których przewidziano kształcenie w tym typie szkoły. Są to zawody kształcone

na poziomie technika, które posiadają kwalifikację wspólną z zawodem nauczanym w branżowej szkole I stopnia. Ponadto absolwent branżowej szkoły II stopnia uzyskuje wykształcenie średnie branżowe i może przystąpić do matury;

- 3) technika 5-letnie na podbudowie szkoły podstawowej zastąpiły dotychczasowe czteroletnie technikum, a kształcenie zawodowe dotyczy nauki w zawodach o 2 lub 3 w kwalifikacjach;
- 4) szkoły policealne – szkoły o maksymalnie 2,5-rocznym cyklu kształcenia, kierowane głównie do absolwentów liceów ogólnokształcących, a także wszystkich zainteresowanych uzyskaniem kolejnych kwalifikacji zawodowych w zawodach objętych klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego;
- 5) zawodowe szkoły specjalne, które nie pozostają obojętne wobec osób z niepełnosprawnościami, w tym z niepełnosprawnością lekką.

Przyjęty w Polsce model szkolnictwa zawodowego wpisuje się w pogląd, że celem edukacji zawodowej jest uwzględnienie potrzeb wszystkich podmiotów zainteresowanych edukacją zawodową; że edukacja zawodowa ma za zadanie przygotować absolwenta na różnym poziomie do jego pełnego uczestnictwa w procesie pracy zawodowej oraz kształtować osobowość nie tylko zawodową, ale i osobowość człowieka jako podmiotu edukacyjnego.

Poza powyższymi, wskazanymi rozwiązaniami w pedagogice pracy, można wyróżnić kolejne modelowania systemowe. Na przykład. podejście do podstawowych pojęć pedagogiki pracy, w obrębie których ma miejsce ich systemowe modelowanie, czyli pracy jako wiodącej kategorii naukowej i badawczej pedagogiki pracy, podobnie – zawodów, kwalifikacji i kompetencji.

Modelowanie systemowe nie pomija również metodologii na potrzeby pedagogiki pracy. Kryterium owego modelowania stanowią metody badawcze, wyróżniające metody proste, złożone wraz z zastosowaniem modelu jako metody badawczej w różnych kontekstach modelowania, a także procedury badawcze (Baraniak, 2021).

Przywołane przykłady dowodzą, że pedagogika pracy – poza dydaktyką, teorią wychowania, pedagogiką przedszkolną, zdiagnozowanymi na gruncie systemologii przez K. Duraj-Nowakową – jest kolejnym obszarem wiedzy pedagogicznej systemowo modelowanym.

Zakończenie

Ukazane autorskie rozważania ukazują, że pedagogikę pracy można, a wręcz trzeba modelować systemowo. W subdyscyplinie tej występuje wiele obszarów, które wymagają systemowego podejścia i pozwalają zaprojektować modelowe rozwiązania ważne dla praktyki, a wypływające z teorii naukowej. Najcenniejsze to modele odwzorowujące proces pracy wraz z modelowaniem zawodów, ale również procesy badawcze, wnoszące nowe wątki do rozwoju pedagogiki pracy, która w roku 2022 obchodzi przecież swój jubileusz 50-lecia.

Referencje

- Apanowicz, J. (2005). *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej. Prace doktorskie i habilitacyjne*. Warszawa: Difin.
- Baraniak, B. (2008). *Edukacja w przygotowaniu człowieka do pracy zawodowej*. Warszawa: IBE.
- Baraniak, B. (2016). *Poradnictwo zawodowe zorientowane na kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa. Od teorii do praktyki*. Warszawa: UKSW.
- Baraniak, B. (2021). *Podstawy teoretyczno-metodologiczne pedagogiki pracy jako dyscypliny naukowej*. Warszawa: Difin.
- Duraj-Nowakowa, K. (1997). *Modelowanie systemowe w pedagogice*. Kraków: WSP.
- Encyklopedia Popularna PWN* (1998). Warszawa: Wyd. Nauk. PWN.
- Mreła, H. (1978). *Metody badania pracy*, Warszawa: PWE.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2007 roku (COM/2006) 0479-C6-0294/2006 – 2006/04/163/COD) w sprawie ustanowienia Europejskie Ramy Kwalifikacji (ERK) uczenia się przez całe życie.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 roku w sprawie ramowych planów nauczania dla szkół publicznych (Dz.U. z 2017, poz. 703).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego szkoły podstawowej, w tym uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanych lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej (do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017, poz. 356).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 2004 roku w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności i jej stosowania w statystyce, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej. (Dz.U. z 2004, nr 33, poz. 289).
- Rozporządzenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 roku w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz.U. z 2014, poz. 1145 – rozporządzenie weszło w życie z dn. 1 stycznia 2015 r.).

Obwieszczenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 lutego 2014 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. (Dz.U. z 2014, poz. 760 z późn. zm.).

Wiatrowski, Z. (2005). *Podstawy pedagogiki pracy*, wyd. IV. Bydgoszcz: AB.